

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І СВОБОД

Косілова Ольга Іванівна

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна*

Федірко Іван Павлович

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри політології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Права людини є універсальними за своєю природою; це права, які кожна людина має саме як людина, незалежно від юридичного простору та історичного часу. Універсальність прав людини полягає в тому, що кожна держава зобов'язана виконувати свої міжнародні зобов'язання перед своїм народом і міжнародним співтовариством щодо захисту прав людини, які вона прийняла відповідно до міжнародних договорів.

Якщо ми говоримо про універсальність політичних прав і свобод, то слід відзначити той факт, що людина за своєю суттю є соціальною та політичною істотою. Про це у свій час говорив ще давньогрецький філософ Арістотель, так званою «політичною твариною». Тобто прагнення людини до участі у державних справах та політиці закладено у самій природі людини. Універсальність політичних прав також проявляється у їх закріпленні у міжнародно-правових договорах та конвенціях, головним призначенням яких є забезпечення соціальних, економічних, політичних, культурно-духовних умов для вільного розвитку особистості, захист її природних, невідчужуваних прав від будь-якого протиправного посягання. Саме в цьому полягає глибокий зміст універсальності прав людини, який вимірюється правами кожного¹.

Саме універсалізація виступає напрямом правової політики стосовно прав людини в міжнародному вимірі. Об'єктивною основою універсалізації прав людини виступає їх фактичне поширення, яке здійснюється у формі темпорального, когнітивного і функціонального поширення. Правові норми про політичні права людини стали виміром стану демократії, розвитку, прогресу держави. Під універсалізацією прав людини слід розуміти не лише певний прогрес у розумінні свободи, але й певні політичні стандарти, які

¹ Миронюк О. (2022). Визнання універсальності прав людини: декларативні стандарти чи безумовність політики цивілізованої держави. URL: <https://law.chnu.edu.ua/vyznannia-universalnosti-prav-liudyny/>

формується поступово, внаслідок узагальнення історичного досвіду боротьби за утвердження прав людини після їх масових порушень нацистськими та іншими тоталітарними режимами. Політичні права і свободи закріплені у конституціях кожної сучасної демократичної держави (або такої, яка держави, керівництво якої робить видимість її як демократичної).

Спробуємо визначити критерії універсальності політичних прав людини. Отже, політичні права і свободи будучи за своєю сутністю природними правами, таким що не потребують додаткової участі держави у їх забезпеченні, є негативними, а отже, є незалежними у просторі і часі. Матеріальне закріплення політичних прав і свобод відображено в основному законі держави та законодавчих актах, які мають конституційне значення, а отже відповідають вимогам універсальності прав. Процесуальний аспект стосується інститутів, які мають легітимну владу розв'язувати спори стосовно меж прав і підтримувати їх дотримання. Як зазначає С. Максимов, в ідеалі права людини мають здійснюватися без будь-якого інституційного втручання, проте вони здійснюються завдяки закону².

Важливо наголосити на морально-ціннісному аспекті політичних прав, які за своєю сутністю базуються на праві на гідність, реалізуються завдяки принципам рівності та свободи. Права людини, й зокрема, політичні права і свободи виникають незалежно від юридичних установлень і лише визнаються в законодавстві (в широкому сенсі) як вираз моральної гідності людини. Вони спрямовані на утримання найважливіших цінностей людського життя й утвердження людини як найважливішої цінності.

Конституційні права і свободи, їх реальність і гарантованість відображають не тільки фактичне і юридичне становище людини в суспільстві, але і сутність діючої в неї демократії. Система прав і свобод людини і громадянина, зокрема політичних прав, гарантуються Конституцією України, розроблена з урахуванням відповідних міжнародних правових актів, а саме: Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Європейської конвенції про права людини і основні свободи (1950 р.), Паризької хартії для нової Європи (1990 р.) та ін.

Україна як держава-засновниця ООН узяла на себе зобов'язання у галузі міжнародного співробітництва для сприяння підвищення загальної поваги й дотримання прав людини і основних свобод. Ціла низка міжнародно-правових актів стала базисом для Конституції України. Аналіз статей розділу II Конституції України, що визначає права, свободи й обов'язки людини і громадянина, дозволяє дійти висновку, що Основний закон України закріпив основні міжнародно-правові стандарти в галузі прав

² Максимов С. (2013). Універсальність прав людини. *Філософія права і загальна теорія права* № 1. 110-117 URL:file:///C:/Users/User/Downloads/183185-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-407359-1-10-20191111.pdf

людини. В Україні вже створена значна нормативна база для забезпечення політичних прав і свобод людини і громадянина, що включає у себе такі нормативні акти: «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» (2003 р.), «Про звернення громадян» (1996 р.), «Про громадські об'єднання» (2012 р.), «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (2010 р.), «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.), «Про громадянство України» (2001 р.) та інші, але вона ще не є достатньо повною та потребує доопрацювання і вдосконалення.

Таким чином, сучасний дискурс політичних прав людини відбувається в контексті зародження глобального світового порядку на основі співставлення таких понять, як «універсальність» і «універсальність та типологія правових систем», закріпленні нових форм реалізації політичних прав і свобод. Універсальність політичних прав і свобод проявляється в наявності універсальних міжнародних стандартів які забезпечують універсальне тлумачення та розуміння політичних прав і свобод у різних країнах світу, а також закріплення політичних прав і свобод у внутрішньому законодавстві держав та положень міжнародних договорів. Нормативне затвердження та реалізація політичних прав людини протистоїть концентрації влади в корпоративних руках. Таким чином, важливість політичних прав людини полягає в утвердженні цінності людини і перерозподілі влади від впливових суб'єктів до кожної людини і будь-якої групи та асоціації, що прагне захищати інтереси кожної людини.

Універсальний характер політичних прав і свобод також проявляється у їх тісному взаємозв'язку з демократією, адже в демократичному суспільстві права і свободи людини визначають межі влади більшості. Політичні права та свободи обмежують державну владу та реалізуються через принцип конституційності. Він означає, що політичні права повинні і свободи повинні бути доступні та захищені для всіх людей незалежно від їх раси, національності, статі, віросповідання, соціального статусу чи інших характеристик: кожна людина має право на свободу слова, свободу думки, право на участь у виборчих процесах та інші політичні права без будь-якої форми дискримінації. До універсальних політичних прав і свобод відносимо перш за все виборче право (суб'єктивне та об'єктивне), участь у державних справах, доступ до державної служби, свобода асоціацій та зібрань тощо.